

การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์*

An Analysis of Happiness in Albert Camus Philosophy

ณัฐจิฎา ตันทสุข, จรัส ลีกา, พระครูศรีปริยัติบัณฑิต, พระมหาปรเมศวร์ ประพิณ¹,
พระมหาใจสิงห์ สิริธมโม และพระครูสีลสราริคุณ²

Nattiya Tantasook, Jaras Leeka, Phrakhru Sripariyatbandit, Phramaha Paramet Prapin,

Phramaha Jaising Sirithammo and Phrakhru Silasarathikhun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Mahamakut Buddhist University, Roi Et Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: nuichot@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา 2) ศึกษาความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ 3) วิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และวิเคราะห์ นำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสุขเป็นการเข้าถึงเป้าหมายของชีวิต และการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าด้วยการสร้างประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม ความสุขนี้เป็นการใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่าด้วยความไม่ประมาท ที่นำไปสู่การเรียนรู้คุณค่า และสร้างคุณค่าแก่ชีวิต

2. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นความสุขที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ในการสร้างคุณค่า และความหมายของชีวิต ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์เผชิญอยู่ ความสุขที่ถูกต้องจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มนุษย์สามารถเลือกให้แก่ตน

3. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ มีบ่อเกิด 2 ทาง คือ ความสุขทางใจ และความสุขทางกาย ความสุขทางใจเป็นความสุขที่เกิดจากภายในด้วยการเข้าใจสภาวะของโลก และชีวิต ที่เต็มไปด้วยความไร้สาระ ที่ทุกอย่างมีความเป็นไปได้เสมอ เมื่อเข้าใจสภาวะเช่นนี้จึงทำให้มนุษย์มีความสุข และความสุขทาง

*ได้รับบทความ: 14 พฤศจิกายน 2566; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2567; ตอรับตีพิมพ์: 25 เมษายน 2567

Received: November 14, 2023; Revised: April 24, 2024; Accepted: April 25, 2024

ใจนี้จะมีผลทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมาเพื่อแสวงหาความสุขทางกาย และในที่สุดจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างกาย และใจ

คำสำคัญ: วิเคราะห์; ความสุข; ปรัชญา; อัลแบร์ กามูส์

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the concept Theory of happiness in philosophy 2) to study happiness in Albert Camus philosophy 3) to analyze happiness in Albert Camus philosophy. This study was carried out by means of documentary research by collecting data from primary and secondary documents. The obtained data were interpreted by descriptive analysis.

The research results were as follows:

1. Happiness is reaching the goal in life that you have set. and living with value to oneself and creating benefits and happiness for society This happiness is worth living with carelessness. that leads to learning the value of life and create value for life as worthwhile as possible.

2. Happiness in Albert Camus philosophy is happiness related to human choice. in creating value and meaning of life Under various situations that human beings are facing, happiness is therefore an important condition. or may say Under the conditions of this happiness Human beings can choose happiness for themselves, so it's the right thing to do.

3. An analysis of happiness in the philosophy of Albert Camus found that happiness originated from two paths, namely, mental happiness. and physical pleasure Mental happiness is happiness that arises from within by understanding the state of the world and life. full of nonsense, so anything is always possible Realizing this would make human beings happy. At the same time, inner happiness has the effect of human beings acting in pursuit of bodily happiness. and ultimately leads to a relationship between mind and body.

Keywords: Analysis; Happiness; Philosophy; Albert Camus

1. บทนำ

หากกล่าวว่่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” ตามคำกล่าวของอริสโตเติล โดยได้อธิบายถึงบริบทของคำดังกล่าว และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยอาศัยสถานภาพหรือการจัดแบ่งหน้าที่การงานรวมถึงบทบาทและป้ที่สถานทางสังคม ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว จัดได้ว่่าเป็นความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิโดยเริ่มจากระดับครอบครัวซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของชีวิตและนำไปสู่ความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิที่ขยายขอบเขตออกไปในระดับชาติและนานาชาติอันเป็นประชาคมขั้นสุดท้ายของมนุษย์ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสงบสุขของประชาชน แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ล้วนแต่มีความแตกต่าง ไม่ว่าจะเป็่น เชื้อชาติ ศาสนา ชีวิตและความเป็นอยู่ทีด้าเนินแตกต่างกันออกไป แต่ก็ยังมีสิ่งทีมนุษย์ปรารถนาเหมือนกัน นั่นก็คือ “ความสุข” ความสุขดังกล่าวคืออะไร รวมทั้งเพราะเหตุใดมนุษย์จึงต้องการความสุขและมนุษย์จะแสวงหาความสุขได้อย่างไร (บุญมี แทนแก้ว, 2536, หน้า 12) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ผู้วิจัยใคร่ศึกษาค้าคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบในเรื่องของความสุข

ความสุขเป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ ซึ่งถือได้ว่่าเป็นอีกศาสตร์ความรู้อย่างหนึ่งด้านปรัชญาทีมีหน้าทีตอบคำถามว่่าจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตควรแสวงหาคืออะไร และมนุษย์ควรจะทำพฤติกรรมปฏิบัติอย่างไรจึงจะบรรลุอุดมคตินั้นได้ นักปรัชญาด้านจริยศาสตร์หลายท่านต่างก็ได้อธิบายความคิดแตกต่างกันออกไป ตามทีศนะของนักปรัชญาบางท่าน ให้ความคิดเห็นว่่า ความสุขเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดโดยถือว่่าเป็นสิ่งที่ดีทีที่สุดของชีวิต ส่วนนักปรัชญาบางท่านมีทีศนะว่่า จุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ การแสวงหาตัวเอง (วิทย์ วิศเวทย์, 2532, หน้า 25) และนักปรัชญาบางท่านก็เห็นว่่า จุดมุ่งหมายสูงสุดได้แก่ การแสวงหาความสงบ โดยถือว่่าความสงบเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสุขดังพุทธภาษิต “นตถิ สนฺติปริ สุขิ” แปลว่่า ความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี (ขุ.ธ. 25/42) ฉะนั้น เรื่องทีสำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์เพราะความสุขจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา แม้ว่า ความต้องการของคนเรานั้นจะแตกต่างกัน แต่เมื่อสืบสาวไปจนถึงทีสุดแล้ว ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่่าจุดมุ่งหมายสุดท้ายทีมนุษย์พยายามแสวงหา นั่นก็คือ ความสุข เพราะเป็นเรื่องทีสำคัญสำหรับชีวิตของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น ในการศึกษาความสุขทีถือได้ว่่าเป็นแนวความคิดทางจริยศาสตร์ จึงได้มีนักปรัชญาทุกยุคสมัยทั้งด้านตะวันออกทีได้กล่าวถึงเรื่องความสุขไว้ หลายทีศนะด้วยกัน เช่น แนวความคิดของจอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill, 2006) ซึ่งเป็นนักปรัชญาสุขนิยมจากประเทศอังกฤษสมัยศตวรรษที 19 ได้กล่าวถึง ลัทธิประโยชน์นิยม มิลล์ได้เชื่อมโยงหลักการนี้เข้ากับปัญหาต่างๆ เช่น มิลล์ได้เรียกร้องให้สตรีได้มีสิทธิในการรับการศึกษาเท่าเทียมกันกับผู้ชาย โดยในการเรียกร้องในครั้งนั้น ประโยชน์สุขขั้นพื้นฐานในชีวิตมนุษย์คือ มีความอิสระในการแสดงความคิดเห็นต่อสังคมของปัจเจกชนโดยไม่ต้องล่งละเมิดสิทธิของผู้อื่น (วศิน อินทสระ, 2527, หน้า 40)

ในสภาพสังคมปัจจุบัน มนุษย์ทีถูกพันนาการด้วยเหตุผลเพราะสภาพการเวลาที่เปลี่ยนแปลงไป การแสวงหาความสุขจึงเป็นเรื่องของปัจเจกทียังไม่มีข้อสรุปทีแน่ชัด ในขณะที่เดียวกันก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง

คนกลุ่มหนึ่งที่ซุ่มักเข้มน้อยู่กับการแสวงหาวัตถุ เพื่อนำสิ่งนั้นมาตอบสนองความต้องการของตนเองปราศจากกำเกณท์ที่ซ้ยัดเหนียว ขณะที่คนอีกกลุ่มก็เคร่งครัดปฏิบัติตามกฎเกณท์เพื่อให้เป็นที่ยอมรับจากสังคม จนหลงลืมไปที่จะตั้งคำถามเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนเอง และเข้าใจว่าตนเองนั้นมีเจตจำนงเสรี อย่างไรก็ตาม คนอีกจำนวนหนึ่ง เริ่มตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้ปฏิเสธกฎเกณท์ทางสังคม พยายามตั้งคำถามต่อสังคมความถูกต้องและความชอบธรรมที่สังคมได้มอบให้เพื่อแสวงหาสาระตะและเป้าหมายของชีวิตมนุษย์ อัลแบร์ กามูส์ (Camus, 1942) นักปรัชญาชาวแอลจีเรีย-ฝรั่งเศส และเป็นนักปรัชญาอัตถิภาวนิยม มองว่า ชีวิตไร้สาระ (Absurdity) ต้องทำงานราวเสมือนกับเครื่องจักรที่แทบจะไม่มีวันได้พัก และต้องทำอยู่อย่างซ้ำซากและจำเจ เพียงเพื่อหวังจะได้เงินไปซื้อหาความสุขแต่ชีวิตกลับเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย (กิริติ บุญเจือ, 2522, หน้า 3) แตกต่างจากชาวคริสต์ตามที่ยังมีความหวัง มีความหมายจะไปอยู่กับพระเจ้าหลังจากที่ตายไปแล้ว แต่ความจริงแล้วมนุษย์เกิดมากับความว่างเปล่าในจิตใจ สิ่งที่มีมนุษย์พยายามทำตลอดชีวิตคือ การสรรหาคุณค่าที่มนุษย์เชื่อถือแล้วดำเนินรอยตาม สาระตะเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์และสร้างขึ้นเองทั้งสิ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงการวิเคราะห์ความสุขในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ จากผลงานนิยายของเขาทั้งหมดด้วยกันจากผลงานนิยายทั้งหมดสามเรื่องได้แก่ คนนอก (L'Étranger) ความตายอันแสนสุข (La Mort heureuse) มนุษย์สองหน้า (La Chute) เพราะจะเห็นได้ว่า แนวคิดของอัลแบร์ กามูส์ไม่ได้ถูกเรียบเรียงไว้ในรูปแบบของตำราหนังสือ ฉะนั้น ในประเด็นดังกล่าวจึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา
2. เพื่อศึกษาความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์
3. เพื่อวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเอกสาร โดยมีวิธีการดำเนินการด้วยการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับความสุข และจากนั้นจึงนำแนวคิดดังกล่าวมาวิเคราะห์ เพื่อที่จะนำเสนอให้ทราบถึงความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ ได้วิเคราะห์ผ่านงานเขียนอัลแบร์ กามูส์ เป็นนวนิยายทั้งหมด 3 เรื่องได้แก่ คนนอก ความตายอันแสนสุข มนุษย์สองหน้า โดยนำเสนอผ่านการวิเคราะห์ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดว่าด้วยการแสวงหาความสุข จากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บทความและวารสารวิชาการ งานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องว่าด้วยเรื่องของการวิเคราะห์ความสุข

2. จากนั้นได้นำข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมานำมาศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ และนำมาตีความถึงงานเขียนของอัลแบร์ กามูส์ ว่าได้ถ่ายทอดแนวคิดออกมาในรูปแบบลักษณะใด และความสุขมีลักษณะเป็นอย่างไรในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์

3. สำหรับขั้นตอนสุดท้าย คือ ทำสรุปและจัดทำเป็นรูปเล่ม โดยการสรุปเนื้อหาและบทวิเคราะห์ที่ได้ศึกษาทั้งหมด จัดทำเป็นรูปเล่มวิจัย โดยเป็นการเขียนบรรยายในรูปแบบวิเคราะห์ทั้งเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะทั้งในด้านเนื้อหา และการนำเสนอในศึกษาประเด็นต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นการตอบวัตถุประสงค์การทำวิจัยทั้ง 3 ข้อ สรุปผลได้ดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในเชิงปรัชญา พบว่า แนวคิดเรื่องความสุข เป็นความดีงามสูงสุดที่มนุษย์ควรแสวงหาขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ มนุษย์แต่ละคนล้วนมีความชอบ และมีวิถีทางในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนที่แตกต่างกัน ซึ่งอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของเวลา และพื้นที่ ดังเหตุผลที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับจิตใจที่ว่างเปล่า ไม่มีเหตุ ไม่มีสติ ไม่มีปัญญาที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ดังนั้น มนุษย์จึงต้องเลือกสรรสิ่งที่ดีมีคุณค่าที่ดีพร้อม และเหมาะสมตามคุณลักษณะของตนเองเพื่อการดำรงอยู่และไปสู่เป้าหมาย มนุษย์ทุกคนมีเสรีภาพเป็นของตัวเอง จึงเลือกสิ่งที่ตนชอบและถนัดมาเติมใส่ให้แก่ชีวิตตนเองได้อยู่เสมอ กล่าวได้ว่า ความสุข คือความพึงพอใจอย่างหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ ความสุขทางกาย ความสุขทางใจ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสามารถอธิบายได้อีกว่า ความสุขนั้น คือ ความรู้สึกที่สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และนำมาซึ่งความสุขใจ ดังนั้น มนุษย์จึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากความทุกข์

ส่วนทฤษฎีสุนิยม ซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญากลุ่มสสารนิยมที่เชื่อว่า ชีวิตของมนุษย์คือร่างกาย เมื่อมนุษย์เกิดมาจึงมีการแสวงหาความสุขทางกาย และความสุขทางกายนี้เป็นสิ่งที่ควรแสวงหาอย่างยิ่ง โดยให้เหตุผลว่า ความสุขทางวัตถุก็สามารถเป็นสิ่งที่สร้างความสุขให้แก่มนุษย์ได้ ในขณะที่ปรัชญากลุ่มสุนิยมสากล ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เพราะสุนิยมแบบสากลเชื่อว่า ความสุข และความดีงาม ความถูกต้องจะมีคุณค่าได้ก็ต่อเมื่อเกิดขึ้นกับคนหมู่มากซึ่งแนวคิดนี้มีรากฐานแนวคิดมาจากประโยชน์นิยม อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็แนวคิตสุนิยมที่เน้นถึงความสุขส่วนตัว หรือแม้แต่อุนิยมแบบสากลก็ถือได้ว่า ทฤษฎีทั้งสองนี้ได้สร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับสังคม และการไปลดทอนความสุขส่วนตัวเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง เพราะมนุษย์มีความเป็นปัจเจก และในขณะเดียวกันความสุขส่วนตัวที่เกิดขึ้นนั้น แม้จะไม่ได้สร้างประโยชน์แก่คนหมู่มากแต่การอยู่ร่วมกันในสังคมจำเป็นต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของกันและกัน

2. ความสุขในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความต้องการ ไม่ว่าจะเป็ความ ต้องการวัตถุสิ่งของ เพื่อนพ้อง ครอบครัว หน้าที่การงาน คนรัก เงินทอง ทั้งหมดเป็ความต้องการ ทั้งสิ้น เพราะความสุขในทัศนะของกามูส์ เชื่อว่า ความสุขจะต้องเกิดจากสภาวะที่มนุษย์เข้าใจสภาวะของ ความเป็มนุษย์ กล่าวคือ สภาวะชีวิตที่ไร้แก่นสารหรือไร้เหตุผล มนุษย์ต้องดำรงชีวิตด้วยภาระงานหน้าที่ ที่อาจจะเป็ผู้ที่แบกรับกับปัญหาหลายอย่าง การใช้ชีวิตที่ซ้ำซากอย่างเช่นเดิม ไม่ว่าจะเป็การตื่นนอน อาบน้ำ แต่งตัว รับประทานอาหาร และทำงานนับตั้งแต่วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี จนกระทั่ง วันศุกร์ วันเสาร์วันเล่า สัปดาห์ผ่านไป เดือนผ่านไป ปีต่อๆ ไป ก็เป็อยู่อย่างนี้เช่นเดิม ถึงแม้สภาวะนี้จะ เป็สิ่งที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ในขณะที่มีชีวิตอยู่เช่นนี้เป็ความทุกข์ และมันไม่ใช่เรื่องที่น่าอาย ถ้าหาก ชีวิตที่เผชิญอยู่จะไม่มีความสุข กามูส์ได้เสนอแนวทางว่า สิ่งที่มนุษย์ต้องเผชิญไม่มีอะไรไปมากกว่าการมี ชีวิตอยู่ เหมือนกับคนอื่นๆ ในสังคม มนุษย์ทุกคนล้วนแต่คู่ควรกับสิ่งที่เราคิดว่ามันคู่ควรกับเรา เพราะใน โลกนี้ไม่มีสิ่งใดที่สมบูรณ์แบบ แม้แต่ในวันข้างหน้าเราจะตายไปอย่างโดดเดี่ยว แต่การแสวงหาความสุข ควรเป็สิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหา สรุปได้ว่า ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเป็ความสุขที่เกิดจากแรงผลักดัน ภายใ และสัมพันธ์กับความสุขภายนอก เป็ความสุขที่มนุษย์สามารถแสวงหาได้ในโลกนี้ เพราะกามูส์ เชื่อว่า ความสุขในโลกหน้า หรือความสุขจากพระเจ้าไม่มีอยู่จริง

3. ผลการวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ พบว่า ความไม่สมบูรณ์ของชีวิต หรือแม้แต่ การตั้งคำถามถึงความสุขคืออะไร นอกจากความสามัคคีที่เรียบง่ายระหว่างมนุษย์กับชีวิตที่เขาดำเนินอยู่ ดังนั้น เราจะมีสุขได้ก็ต่อเมื่อเรายอมรับ และเข้าใจสภาวะของโลกนี้ แม้ว่าในชีวิตจะต้องเจอกับความ ทุกข์ แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าการมีความสุขคือเงื่อนไขส่วนหนึ่งของชีวิตที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ กล่าวคือ เมื่อเราเข้าใจสภาวะของโลกนี้ดังที่กามูส์ได้อธิบายไว้ถึงโลกว่า โลกนี้ คือความว่างเปล่า และไร้แก่นสาร ฉะนั้น มนุษย์จะมีสุขได้ก็ต่อเมื่อเรารู้ถึงคุณค่าของตนเอง กล่าวอีกนัยว่า ความสุขและเป้าหมายของ ชีวิตในทัศนะกามูส์จึงมีความสัมพันธ์กันและไม่สามารถแยกจากกันได้ เมื่อมีเป้าหมายจึงมีความสุข และ เมื่อมีความสุขจึงมีคุณค่า จึงกล่าวได้ว่า ความสุขของกามูส์นั้น จะต้องเป็ความสุขที่เชื่อมโยงทั้งภายใน และภายนอกโดยจะต้องเป็แรงผลักดันให้ที่ให้เกิดความสุข ดังที่ กามูส์มักจะเน้นน้ำถึงว่า ความสุขที่มีคุณภาพจะต้องมาพร้อมกับอากาศที่ปลอดโปร่ง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีความทะเลาะทแยงจนเกินไป มีความคิดสร้างสรรค์หรือคิดถึงแต่สิ่งดีๆ และข้อสุดท้ายคือการได้รักใครสักคน ความรักจะทำให้เกิดความสุข กล่าวคือ การได้ถูกรัก หรือมีความรู้สึกอยากที่จะรักใครสักคน ถือได้ว่าเป็นความรู้สึกที่มนุษย์ไม่ว่าใคร ก็ตามจะรู้สึกได้ว่าเรานั้นมีคุณค่า ดังนั้นมนุษย์จึงแสวงหาความสุขให้กับตัวเองในขณะที่ดำเนินชีวิตอยู่ นั้นเอง นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์ถึงนวนิยายทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ คนนอก ความตายอันแสนสุข มนุษย์ สองหน้า ได้ข้อสรุปดังนี้

3.1 ธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญา: ธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของกามูส เป็นเรื่องของ ความไร้แก่นสาร โลกใบนี้เกิดขึ้นมาก่อนการมีสสารัตถะ โดยทั้งนี้ สสารัตถะหมายถึง คุณสมบัติ หรือลักษณะ ของแต่ละบุคคลที่เกิดขึ้นมา เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละคนที่จำเป็นต้องครอบครอง ฉะนั้น การครอบครอง สสารัตถะ จึงเกิดขึ้นภายหลังเป็นผลมาจากสิ่งที่เรียกว่า จิตสำนึก จิตสำนึกจึงเป็นคุณสมบัติตามธรรมชาติ ของมนุษย์ที่สามารถแยกสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว และจิตสำนึกโดยธรรมชาติของมนุษย์จะส่งผลให้มนุษย์ ตระหนักรู้ถึงความว่างเปล่าภายในใจ ความปรารถนาที่อยู่ในตัวของมนุษย์จึงเป็นอีกแรงผลักดันที่ทำให้ มนุษย์ตระหนักถึงการแสวงหาสสารัตถะเพื่อมาเติมเต็มสิ่งที่ว่างเปล่าในจิตใจ การแสวงหาในสิ่งดังกล่าว จึง เป็นผลพวงที่ทำให้มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วมีความแตกต่างกันออกไป จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่า มนุษย์คน ใดคนหนึ่งมีคุณค่า มนุษย์คนไหนมีความสุขมากที่สุด เพราะไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือคุณค่า ล้วนแล้วแต่เป็น เรื่องของปัจเจก ไม่มีสูตรสำเร็จใดที่จะสามารถระบุได้

ขณะเดียวกัน เมื่อการแสวงหาสสารัตถะเป็นเรื่องของปัจเจก การสำนึก และตระหนักรู้ก็เป็น เรื่องของแต่ละบุคคล จึงทำให้กามูสเชื่อว่า เรื่องของปัจเจกนั้นเป็นเรื่องที่มีเสรีภาพเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือ กล่าว คือ เสรีภาพเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของมนุษย์ติดตัวมาโดยแต่กำเนิด โดยมนุษย์มีความสามารถในการ แสวงหาสสารัตถะของมนุษย์ เปรียบเหมือนเป็นเครื่องที่จะยืนยันได้ว่า หากมนุษย์ไม่มีเสรีภาพ การแสวงหา สสารัตถะจะไม่มีทางเกิดขึ้น มนุษย์จะยังคงเป็นวัตถุที่ว่างเปล่า อย่างไรก็ตาม เสรีภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด นั้น จะเป็นเสรีภาพที่ถูกจำกัดภายใต้เงื่อนไขของกฎหมาย กล่าวคือ เสรีภาพนั้น จะต้องเป็นเสรีที่อยู่บน พื้นฐานที่จะไม่ทำให้ใครเดือดร้อน จะต้องเป็นเสรีภาพที่ถูกต้องตามกฎหมายระเบียบของสังคม

3.2 ความสุขในเชิงปรัชญา: ความสุขเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกคนควรจะได้รับ และมีสิทธิเสรีภาพ ในการแสวงหาความสุข อีกทั้งความสุขในปรัชญายังเป็นประเด็นในการศึกษา และถกเถียงถึงการตั้งคำถาม ถึงความดีงาม คุณค่า และสิ่งที่เหมาะสมที่สุดของชีวิต ฉะนั้นความสุขจึงเป็นเรื่องของการศึกษาใน จริยศาสตร์ที่เป็นการศึกษาถึง คุณค่า สิ่งที่ดีงาม และความพึงพอใจ แต่ทั้งนี้ ความสุขอาจจะเป็นเรื่องของ ความพึงพอใจในสิ่งของ หรือเป็นเรื่องของความพึงพอใจส่วนบุคคล แต่ทว่า ความสุขก็อาจจะเป็นเรื่องของ คนส่วนมากที่มีความพึงพอใจรวมกัน เป็นสุขของคนส่วนมากตามแนวคิดประโยชน์นิยมก็ได้เช่นกัน นอกจากนี้ ความสุขยังเป็นในรูปแบบของการมีความสุขที่อยู่บนหลักของเหตุและผลอีกด้วย นอกจากนี้ ความสุข ยังเป็นเรื่องของการศึกษาทฤษฎี กล่าวคือ ความสุขได้ถูกแบ่งออกเป็นสำนักในการศึกษา ได้แก่ การศึกษาแนวคิดสุขนิยม เป็นแนวคิดที่เน้นถึงความสุขที่เป็นสากลและเป็นความสุขเดียวขณะมีชีวิตอยู่ เป็นความสุขที่เกิดจากทางกายที่เกิดจากประสาทสัมผัส ขณะที่อสุขนิยมเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากจิต อย่างไรก็ตาม แนวคิดมนุษยนิยมเป็นแนวคิดที่อยู่ตรงกลางระหว่างอสุขนิยม และอสุขนิยมโดยเชื่อว่า ความสุขนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งสองคือทั้งการสัมผัสและทางจิตใต้สำนึกนั่นเอง

3.3 ความสุขและเป้าหมายในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์: ความสุขนั้นมีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ ในการสร้างคุณค่าและความหมายของชีวิต ความสุขเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นเงื่อนไขในการใช้ชีวิตภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ทั้งนี้การยอมรับเลือกผลของการกระทำของตนเอง จะต้องอยู่บนเหตุผลที่ว่า ในบางสิ่งบางอย่างมันไม่ได้สมบูรณ์เสมอไป โลกนี้ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นความไร้แก่นสารดังที่กล่าวได้ แต่การยอมรับต่างหากคือสิ่งที่ยืนยันหยดว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า และเป้าหมาย ดังนั้น ความสุขจึงเป็นส่วนประกอบของคุณค่า และเป้าหมาย และความสุขก็เป็นสิ่งที่ยึดติดและมีคุณค่า และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรจะได้รับ และได้มีโอกาสแสวงหาความสุขในที่นี้ไม่ใช่แค่ความสุขที่เป็นปริมาณเท่านั้น และไม่ใช่ความสุขที่เป็นแค่เรื่องของคุณภาพ แต่ความสุขจะต้องเป็นเรื่องที่ถูกผลักดันจากภายในสู่ภายนอก ความสุขจะต้องถูกรายล้อมไปด้วยสิ่งแวดล้อมที่ดี ความสุขจะต้องเกิดจากความรู้อะไรก็ได้

3.4 เปรียบเทียบความสุขในปรัชญาและความสุขของอัลแบร์ กามูส์: ความสุขในปรัชญาเป็นการศึกษา และถกเถียงถึงการตั้งคำถามว่าอะไรคือสิ่งที่ดีที่สุด หรือกล่าวได้ว่า ความสุขเป็นความดีสูงสุด และความสุขนั้นคือเรื่องที่ดีที่อาจจะไม่ต้องเผชิญอยู่กับความทุกข์ก็ได้ ความสุขในปรัชญาเปรียบเสมือนเกณฑ์ของการวัดถึงคุณค่า และการตั้งคำถามถึงหลักของศีลธรรม ความสุขที่ดีควรเป็นอย่างไร ความสุขที่ดีควรมีปริมาณที่มากหรือความสุขที่ดีควรเป็นความสุขที่เป็นคุณภาพ ดังนั้น ความสุขจึงเป็นบรรทัดฐานอย่างหนึ่งในสังคมที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์วัดถึงคุณภาพของสังคมนั้นได้ โดยจะเห็นได้จากบางประเทศ หากระบบการเมืองการปกครองดี ชีวิตประชาชนในสังคมนั้นก็จะมีคุณภาพ เข้าถึงสวัสดิการของรัฐ หากในสังคมนั้น มีระบบการเมืองการปกครองที่อยู่ในระดับที่แย่ ค่าดัชนี GDP ของประเทศอยู่ในระดับที่ต่ำอาจทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนเครียดและไม่มีความสุขนำไปสู่การก่อการจลาจลในประเทศได้ ฉะนั้น ความสุขจึงเป็นทั้งเรื่องของปริมาณ และคุณภาพ และความสุขที่จะก่อให้เกิดความสุขระยะยาว ในขณะที่เดียวกัน ความสุขของกามูส์ เป็นความสุขที่เปรียบได้ว่าจะต้องมีองค์ประกอบสี่ส่วน อากาศที่ปลอดโปร่งปราศจากความทะเยอทะยาน มีความคิดสร้างสรรค์ และรู้จัก และรู้จักกับใครสักคน กามูส์กำลังเสนอให้เห็นถึงความสุขที่จะต้องเกิดจากการสัมพันธ์ทั้งสองทางอันได้แก่ ความสุขทางร่างกายที่จะเชื่อมกับจิตใจ เมื่อจิตใจมีความสุขร่างกายก็แข็งแรงไปด้วย ทั้งนี้ การยอมรับเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าใจว่าชีวิตนั้นมีคุณค่า และมีความหมาย ขณะที่โลกกำลังหมุน และดำเนินไปตามเวลา เราต่างห่างที่กำลังแสวงหาเป้าหมาย แสวงหาความสุขเพื่อให้มีคุณค่า และมีความหมาย โลกเป็นเพียงวัตถุดิบประกอบส่วนหนึ่งเท่านั้น

5. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่สนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. ความสุขคือการเข้าถึงเป้าหมายในชีวิตที่ตั้งไว้ และการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าต่อตนเองและการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่สังคม ซึ่งความสุขนี้เป็นการมีชีวิตอยู่อย่างคุ้มค่า การใช้ชีวิตในทุกๆ วันบนความไม่ประมาท ที่นำไปสู่การเรียนรู้คุณค่าของชีวิต และรวมไปถึงการเรียนรู้จิตใจภายในของตนเอง ด้วยการรู้จักใช้เวลาให้เกิดความคุ้มค่า และสร้างคุณค่าได้มากที่สุด โดยเริ่มที่จะเรียนรู้ และเข้าใจชีวิตมากขึ้นจะส่งผลให้เรานั้นเป็นผู้ใช้วัน และเวลาของชีวิตอย่างคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับบรริเจต สิงคะเนติ (2547, หน้า 87-89) ได้ทำวิจัยเรื่อง สิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พบว่า “คุณค่า” ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่ และจะต้องทำให้คุณค่าดังกล่าวนี้มีผลในทางกฎหมาย สถานะของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าหรือวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องให้การรับรองคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญของไทย เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับมณฑิเยอร์ อรรถวาที (2560, หน้า 425-427) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสุขและความทุกข์ในทัศนะของเจรามิ เบนธัม: การศึกษาเชิงวิพากษ์ พบว่า เบนธัมให้ความสำคัญกับความทุกข์ที่เกิดจากความพึงพอใจ และยังให้ความสำคัญกับความทุกข์ในฐานะเป็นสิ่งที่ไม่พอใจทางกาย และใช้เป็นรากฐานความผิดศีลธรรม ในเรื่องนี้พุทธปรัชญาเห็นด้วยกับความทุกข์ทางกาย และทางจิตใจในฐานะที่เป็นรากฐานทางศีลธรรม ส่วนความทุกข์ได้เสนอให้บุคคลกำจัดอกุศลมูลที่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ทั้งร่างกายและจิตใจ

2. ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นความสุขที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกของมนุษย์ในการสร้างสร้างคุณค่าและความหมายของชีวิต ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ ดังนั้นความสุขจึงเป็นเรื่องไขว่คว้า หรืออาจกล่าวได้ว่า ภายใต้เงื่อนไขของความสุขนี้ มนุษย์สามารถเลือกความสุขให้แก่ตนเองจึงเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นเรื่องที่สอดคล้องกัน ถือว่าเป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับชอทิพย์ สุวรรณานนท์ (2521) ได้ทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เกี่ยวกับเอ็กซิสเทนเชียลลิสม์ (Existentialism) ในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า ผลงานในวรรณกรรมของอัลแบร์ ได้รับอิทธิพลมาจากการประท้วงกฎเกณฑ์ของสังคม การประท้วงความรุนแรงและความทุกข์ รวมไปถึงการประท้วงทางศาสนา ประการต่อมาได้แก่ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความทรมานทรมายในสภาพของมนุษย์ได้แก่ ความทรมานทรมายที่มีสาเหตุมาจากความไม่อยากตายและความไม่รู้วันตาย ยิ่งไปกว่านั้น ลักษณะความทรมานทรมายยังมีสาเหตุมาจากสภาพสังคมที่ไม่สนับสนุนความเป็นปัจเจกชน และความเฉยเมยของโลกใบนี้ และประการสุดท้ายในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ได้สะท้อนถึงลักษณะประสบการณ์ทางจิตของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับวันชาติ ชาวูจิตร และหอมหวล บัระภา (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า แนวคิดทางจริยศาสตร์ในทัศนะของกามูส์ เกิดจากปฏิกิริยาที่ต่อต้านพื้นฐานแนวคิดทางจริยศาสตร์ดั้งเดิมของสังคมโดยสะท้อนให้เห็นได้จากพฤติกรรมของตัวละครในทัศนะของกามูส์ เช่น ตัวละครเอกในวรรณกรรมของกามูส์ มักจะสะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชีวิตของตัวละครที่ต้องการ

แสวงหาความสุขให้แก่ตนเอง ดังที่ กามูส์ได้กล่าวว่า “ดูเหมือนหน้าที่ของมนุษย์เราประการเดียวคือ ดำรงชีวิตอยู่และมีความสุข” เป็นต้น

3. ในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ได้กล่าวถึงความสุขว่ามีบ่อเกิดมาจาก 2 ทาง คือ ความสุขทางจิตใจ และความสุขทางร่างกาย ซึ่งในส่วนของความสุขทางจิตใจเป็นความสุขที่เกิดจากภายในด้วยการเข้าใจ สภาวะของโลกและชีวิต ที่เต็มไปด้วยความไร้สาระ ดังนั้น ทุกอย่างจึงมีความเป็นไปได้เสมอ เมื่อตระหนัก ได้เช่นนี้ย่อมทำให้มนุษย์มีความสุข ในขณะที่เดียวกันความสุขภายในมีผลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อแสวงหาความสุขทางร่างกาย และในท้ายที่สุดจึงนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ สุพัทธา คำแก้ว (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวคิดเรื่องมนุษย์ของอัลแบร์ กามูส์ พบว่า ประเด็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ การดำรงอยู่ของมนุษย์ โดยธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของกามูส์ คือ ความไร้สาระ ยิ่งไปกว่านั้น กามูส์ยังยืนยันว่าแท้จริงแล้วเนื้อแท้ของมนุษย์นั้นไร้แก่นสาร ไม่มีเหตุผล หาความแน่นอนไม่ได้ และไม่มีรูปแบบที่แท้จริง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับภุริณัฐ พฤกษ์เนรมิต และพัชลินิจ จินนุ่น (2564) ได้ทำวิจัยเรื่องการ “เปลื้อง” “เปลือย” จิตใจมนุษย์ผ่านเรื่องเล่าในมนุษย์สองหน้าของ อัลแบร์ กามูส์ กับผีอยู่ในบ้านของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ พบว่า วรรณกรรมทั้งสองเรื่อง แสดงให้เห็นค่านิยม ที่บิดเบี้ยวของสังคมเป็นเหตุผลสำคัญให้คนในสังคมลุ่มหลงกับคุณค่าบางประการจนทำให้ไม่สามารถไปสู่ อิสระภาพอย่างแท้จริง อีกทั้งในนวนิยายทั้งสองเรื่องนี้ ยังได้มีการใช้ความตายตั้งคำถามถึงการมีอยู่ของ ระบบศีลธรรม การสสารภาพความผิดเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงด้านมืดในจิตใจของมนุษย์ รวมไปถึงแสดงให้เห็นถึงความโหดร้าย และดำมืดในจิตใจที่ถูกซ่อนไว้อยู่ภายใต้ระบบค่านิยมและศีลธรรม รวมไปถึงการใช้ เรื่องเล่าเพื่อเน้นย้ำถึงนัยสำคัญของเรื่องว่าชะตากรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับมนุษย์ มนุษย์ คือ ผู้กำหนด ชะตากรรมตนเองไม่ใช่จากสาเหตุอื่น เป็นต้น

6. ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ ว่าด้วยเรื่องของการศึกษา คุณค่าของความสุขมนุษย์ผ่านนวนิยายงานเขียนของอัลแบร์นั้น นับว่าเป็นการศึกษาที่ได้สะท้อนให้เห็นถึง ทัศนะของผู้เขียนในเรื่องของความสุข ซึ่งถ้าหากต้องการที่จะศึกษาต่อยอดในเรื่องของความสุขและคุณค่า ของชีวิตในทัศนะของปรัชญา ควรเป็นการศึกษาในแง่

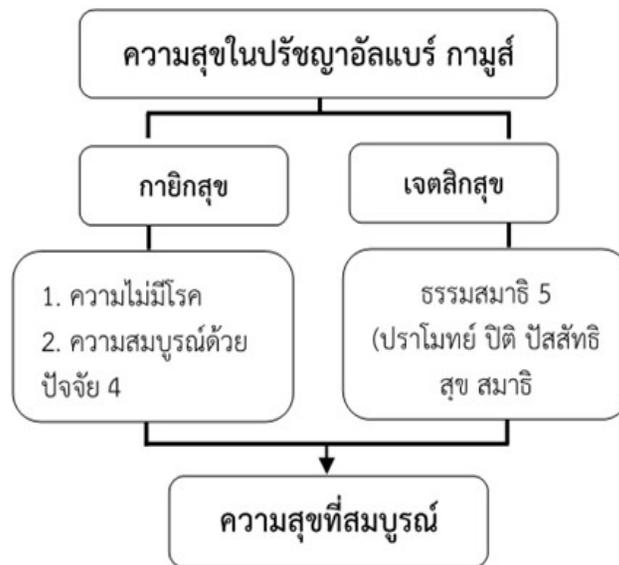
1. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงและคุณค่าของผู้หญิงในมิติปรัชญาร่วมสมัย เพราะผู้หญิงถูกละเลย คุณค่า และในอดีตผู้หญิงถูกเปรียบเปรยว่าเป็นเสมือนวัตถุ หรือแจกันที่ไว้ประดับความสวยงาม ในขณะที่สังคมมักจะให้ความสำคัญกับผู้ชายเสียมากกว่าซึ่งในประเด็นดังกล่าว เป็นประเด็นที่ควรจะต้องศึกษาถึงผู้ หญิงและคุณค่าของมนุษย์โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดของนักปรัชญาหลายๆ ยุคสมัยเพื่อนำมาเปรียบเทียบ บทบาทของผู้หญิงในสังคมปัจจุบันนี้

2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับเพศสภาพนิยมและการยอมรับเพศสภาพในมุมมองของปรัชญาในยุคต่างๆ
3. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับมโนทัศน์เพศสภาพที่สามในการยอมรับของสังคมยุคใหม่

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

การทำวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ความสุขในปรัชญาอัลแบร์ กามูส์ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้ความรู้จากการวิจัยว่า ความสุข มี 2 ลักษณะ คือ 1) ความสุขทางกาย เรียกว่า กายิกสุข เกิดจากการมีสุขภาพดีไม่มีโรคภัยมาเบียดเบียน และเป็นความสุขที่เกิดจากการมีปัจจัยสี่ครบถ้วนสมบูรณ์ 2) ความสุขทางใจ เรียกว่า เจตสิกสุข ที่เกิดจากความปรารถนา วิตติ ปัสสัทธิ สุข สมภา และความสุขทั้งสองอย่างนี้จะนำไปด้วยความสมดุลเพราะทั้งสองอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ สรุปเป็นแผนภูมิภาพ ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ช่อทิพย์ สุวรรณานนท์. (2521). *การวิเคราะห์เกี่ยวกับเอ็กซีสเทนเชียลลิสม์ในงานวรรณกรรมของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสารมิตร.

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญมี แทนแก้ว. (2536). *ปรัชญาศาสนา*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ภุณัฐ พฤกษ์เนรมิต และพัชลินจ์ จินนุ่น. (2564). การ เปลื้อง เปลือย จิตใจมนุษย์ผ่านเรื่องเล่าในมนุษย์ สองหน้าของอัลแบร์ กามูส์ กับผีอยู่ในบ้านของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์. *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการ ระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 12, 25 มิถุนายน 2564* (หน้า 297-310). สงขลา: มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- มณฑิธร อรรถวาที. (2560). ความสุขและความทุกข์ในทัศนะของเจรามี่ เบนธัม: การศึกษาเชิงวิพากษ์. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์*, 6(2), 425-440.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วันชาติ ชาญวิจิตร และหอมหวล บัวระภา. (2554). *เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในทัศนะของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิทย์ วิศเวทย์. (2532). *จริยศาสตร์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญ.
- วศิน อินทสระ. (2527). *จริยศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- สุพัตรา คำแก้ว. (2554). *แนวคิดเรื่องมนุษย์ของอัลแบร์ กามูส์*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Camus, A. (1942). *L'ÉTRANGER*. Roman. Paris: Les Editions Gallimard.
- Mill, J. S. (2006). *Encyclopedia of Philosophy*. (2nd ed.). Detroit, MI: Macmillan Reference USA.